Vidvān - Ruhuna Undergraduate Academic Journal of Pali and Buddhist Studies
Volume I , Issue I
ISSN: 3121-5033

බෞද්ධ දර්ශනයට අනුව ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය සහ ආත්මීය විමුක්තිය: ථේරීගාථා ඇසුරින් දාර්ශනික අධ්‍යයනයක්

වඳුරඹ සුසීල හිමි
දර්ශනය අධ්‍යයනාංශය, පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය
suseelathero921@gmail.com

සාරසංක්ෂේපය

පූර්ව බෞද්ධ භාරතීය සමාජය තුළ කාන්තාවට හිමිව තිබුණේ අතිශය පහත් තත්ත්වයකි. පුරුෂාධිපත්‍යය රජ වූ එවන් පසුබිමක් තුළ බුදුදහම මඟින් කාන්තාවට ආධ්‍යාත්මික නිදහස අත්කර දීම ලෝක ආගමික සහ දාර්ශනික ඉතිහාසයේ සුවිශේෂී සන්ධිස්ථානයක් සලකුණු කරයි. '**ථේරීගාථා**' යනු එම නිදහස සහ ආත්මීය විමුක්තිය ප්‍රායෝගිකව අත්පත් කරගත් රහත් භික්ෂුණීන් වහන්සේලාගේ උදාන වාක්‍ය ඇතුළත් කෘතියයි. බෞද්ධ දර්ශනය තුළ ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය පිළිබඳව දක්වා ඇති ආකල්ප මොනවාද සහ ථේරීගාථා ඇසුරින් කාන්තාවගේ ආත්මීය විමුක්තිය දාර්ශනිකව විග්‍රහ වන්නේ කෙසේද? යන්න මෙහි පර්යේෂණ ගැටලුවයි.බෞද්ධ දර්ශනය ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය ඉක්මවාගිය ආධ්‍යාත්මික සමානාත්මතාවක් ගොඩනගන ආකාරය අධ්‍යයනය කිරීම සහ ථේරීගාථා සාහිත්‍යය හරහා නිරූපණය වන කාන්තා විමුක්තියේ දාර්ශනික පදනම විශ්ලේෂණය කිරීම මෙහි ප්‍රධාන අරමුණ වේ. මෙය ප්‍රාථමික සහ ද්විතීයික මූලාශ්‍ර පදනම් කරගත් ගුණාත්මක පර්යේෂණයකි. මෙහිදී ඛුද්දක නිකායට අයත් ථේරීගාථා පාලිය සහ එහි අටුවාව ප්‍රාථමික මූලාශ්‍ර ලෙසත්, බෞද්ධ දර්ශනය සහ ස්ත්‍රීවාදය සම්බන්ධ ශාස්ත්‍රීය ග්‍රන්ථ ද්විතීයික මූලාශ්‍ර ලෙසත් භාවිත කෙරේ. බෞද්ධ දර්ශනයේ එන '**අනාත්ම**' සංකල්පයට අනුව ආධ්‍යාත්මික දියුණුව සඳහා ස්ත්‍රී හෝ පුරුෂ භාවය බාධාවක් නොවන බවත් ප්‍රඥාව අවදි කිරීමට ස්ත්‍රීත්වය කිසිසේත් හරස් නොවන බව පෙන්වා දෙන සෝමා තෙරණිය වැනි චරිත හරහා ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය පිළිබඳ බෞද්ධ ආකල්පය මෙහිදී ගැඹුරින් සාකච්ඡා කෙරේ. බුදුදහම භෞතික ශරීරයේ ස්ත්‍රී-පුරුෂ භාවය පරම සත්‍යයක් ලෙස නොසලකන බවත්, එය හුදෙක් සම්මුතියක් පමණක් බවත් හඳුනාගැනිණි. ගෘහ ජීවිතයේ පීඩනයන්ගෙන් සහ සමාජ සම්බාධකවලින් මිදී, කාන්තාවන්ට ද පුරුෂයන් හා සමානවම උත්තරීතර නිර්වාණාවබෝධය ලබාගත හැකි බව ථේරීගාථා තුළින් මනාව සනාථ වේ. බෞද්ධ දර්ශනය යනු පුරුෂ මූලික ආගමික රාමු බිඳ දමමින් කාන්තාවට පූර්ණ ආත්මීය හා බුද්ධිමය නිදහස තහවුරු කළ දර්ශනයක් බවත් ථේරීගාථා යනු ලෝක ඉතිහාසයේ පළමු වරට කාන්තා විමුක්තිය සහ සමානාත්මතාව ප්‍රකට කළ අග්‍රගණ්‍ය දාර්ශනික ලේඛනයක් බවත් නිගමනය කෙරේ.

මූඛ්‍ය පද: *ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය, ආත්මීය විමුක්තිය, ථේරීගාථා, බෞද්ධ දර්ශනය, සමානාත්මතාව*

Article History: Received: 30.03.2026 **Accepted:** 30.06.2026

© Editor in Chief: Dr. Ven. Koggalle Wijitha, Editor: Dr. Thusitha Rajapaksha
Vidvān, Department of Pali and Buddhist Studies,Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna, Sri Lanka.

1. හැඳින්වීම

පූර්ව බෞද්ධ භාරතීය සමාජය යනු දැඩි පුරුෂ මූලික ආධිපත්‍යයකින් සහ බ්‍රාහ්මණික මතවාදයන්ගෙන් හෙබි සමාජයකි. එකල කාන්තාව සමාජයේ දෙවැනි පන්තියේ පුරවැසියෙකු ලෙස සැලකූ අතර ඇයට ආගමික කටයුතුවල නිරත වීමට හෝ ආධ්‍යාත්මික විමුක්තිය ලබා ගැනීමට කිසිදු නිදහසක් නොතිබුණි. 'මනුස්මෘතිය' වැනි බ්‍රාහ්මණ ග්‍රන්ථවලට අනුව කාන්තාව යනු උපතේ සිට මරණය දක්වාම පුරුෂයෙකුගේ යටතේ ජීවත් විය යුතු, හුදෙක් ප්‍රජනනය හා ගෘහස්ථ කටයුතුවලට පමණක් සීමා වූ වස්තුවක් විය. ස්ත්‍රියට මෝක්ෂය හෝ බ්‍රහ්මත්වය වැනි උසස් ආධ්‍යාත්මික තත්ත්වයන් ළඟා කරගත නොහැකි බවත් ඒ සඳහා ඇය නැවත පුරුෂයෙකු වී ඉපදිය යුතු බවත් එකල සමාජයේ මුල්බැසගත් මතයක් විය. මෙවන් සමාජ හා සංස්කෘතික පසුබිමක් තුළ ක්‍රිස්තු පූර්ව හයවන සියවසේදී බුදුදහම පහළ වීම කාන්තාවගේ සමාජීය හා ආධ්‍යාත්මික නිදහස උදෙසා වූ සුවිශේෂී සන්ධිස්ථානයක් ලෙස සැලකිය හැක.

බෞද්ධ දර්ශනයේ මූලික ඉගැන්වීමක් වන **'අනාත්ම'** ලක්ෂණයට අනුව ස්ත්‍රීත්වය හෝ පුරුෂත්වය යනු පරම සත්‍යයක් නොව හුදෙක් නාම-රූප ධර්මයන්ගේ තාවකාලික සංකලනයක් මත ගොඩනැගුණු සම්මුතියක් පමණි. ප්‍රඥාව අවදි කිරීම සඳහා හෝ පරම විමුක්තිය වන නිර්වාණාවබෝධය සඳහා ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය කිසිදු බාධාවක් නොවන බව බුදුරජාණන් වහන්සේ අවධාරණය කළහ. ලෝක ආගමික ඉතිහාසයේ ප්‍රථම වතාවට කාන්තාවන්ට ද පැවිදි වීමේ අවස්ථාව ලබා දෙමින් භික්ෂුණී ශාසනය ආරම්භ කිරීම බුදුදහමේ ඇතුළත් මෙම සමානාත්මතා සංකල්පයේ ප්‍රායෝගිකම නිදර්ශනයයි. භෞතික ශරීරයේ වෙනස්කම් මත බුද්ධිමය හෝ ආධ්‍යාත්මික හැකියාවන් තක්සේරු කිරීම බෞද්ධ ඥානමීමංසාව විසින් මුළුමනින්ම ප්‍රතික්ෂේප කරනු ලබයි.

මෙම පූර්ණ ආත්මීය විමුක්තිය ප්‍රායෝගිකව අත්දැක නිර්වාණාවබෝධය ලැබූ රහත් භික්ෂුණීන් වහන්සේලාගේ උදාන වාක්‍ය ඇතුළත් සුවිශේෂී ග්‍රන්ථය ලෙස ත්‍රිපිටකයේ ඛුද්දක නිකායට අයත් 'ථේරීගාථා' පාලිය හැඳින්විය හැක. ගෘහ ජීවිතයේ අනේකවිධ දුක් ගැහැට, සමාජ පීඩනයන් සහ මනෝවිද්‍යාත්මක අර්බුදයන්ට මුහුණ දුන් විවිධ සමාජ මට්ටම්වලට අයත් කාන්තාවන් බුදුදහමේ දාර්ශනික ඉගැන්වීම් ඔස්සේ සිය පරම විමුක්තිය සාක්ෂාත් කරගත් ආකාරය ථේරීගාථා තුළින් අතිශය විචිත්‍රවත්ව නිරූපණය වේ. මෙය හුදෙක් සාහිත්‍යමය කෘතියක් පමණක් නොව කාන්තාවගේ බුද්ධිමය නිදහස, සමානාත්මතාව සහ පෞරුෂ වර්ධනය මැනවින් තහවුරු කරන දාර්ශනික මූලාශ්‍රයක් ද වේ. එබැවින්, නූතන ස්ත්‍රීවාදී සංකල්ප සහ සමාජ සාධාරණත්වය පිළිබඳ කතිකාවන්ට අඩිතාලමක් සපයන ථේරීගාථා සාහිත්‍යය ඇසුරින් බෞද්ධ දර්ශනයට අනුව ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය සහ කාන්තා විමුක්තිය දාර්ශනිකව විග්‍රහ කිරීම මෙම පර්යේෂණයේ මූලික අපේක්ෂාවයි.

2. සාහිත්‍ය විමර්ශනය

බෞද්ධ දර්ශනය තුළ ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය සහ කාන්තා විමුක්තිය සම්බන්ධයෙන් මින් පෙර විවිධ දේශීය මෙන්ම විදේශීය විද්වතුන් විසින් ශාස්ත්‍රීය ග්‍රන්ථ සහ පර්යේෂණ පත්‍රිකා ගණනාවක් රචනා කර ඇත. මෙම පර්යේෂණය සඳහා පසුබිම සකස් කර ගැනීමේදී එම සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර ගැඹුරින් විමර්ශනය කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය වන ඛුද්දක නිකායට අයත් **'ථේරීගාථා පාලිය'** සහ ආචාර්ය ධර්මපාල හිමියන් විසින් රචිත එහි අටුවාව වන **'පරමත්ථදීපනී'** ග්‍රන්ථය මෙහිදී මූලික වශයෙන් අධ්‍යයනයට ලක් කෙරේ. ථේරීගාථා පිළිබඳව බටහිර ලෝකය තුළ පුළුල් කතිකාවතක් නිර්මාණය කළ ප්‍රධානතම ග්‍රන්ථයක් ලෙස අයි. බී. හෝනර් (I.B. Horner) විසින් රචිත " Women Under Primitive Buddhism" (1930) නම් කෘතිය පෙන්වා දිය හැක. ඇය එම ග්‍රන්ථය හරහා බුද්ධකාලීන සමාජය තුළ කාන්තාවට හිමි වූ තත්ත්වය සහ බුදුදහම මඟින් ඔවුන්ට ලබා දුන් ආගමික හා සමාජීය නිදහස ඓතිහාසික දෘෂ්ටිකෝණයකින් විග්‍රහ කර ඇත. එසේම සුසෑන් මර්කොට් (Susan Murcott) විසින් රචිත "The First Women: Translations and Commentaries on the Therigatha" (1991) නැමැති කෘතිය තුළින් ථේරීගාථාවන්හි අන්තර්ගත කාන්තා අත්දැකීම් නූතන ස්ත්‍රීවාදී දෘෂ්ටිකෝණයකින් විශ්ලේෂණය කර තිබේ.

දේශීය සාහිත්‍යය පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීමේදී මහාචාර්ය ලෝනා දේවරාජ මහත්මියගේ "Position of Women in Buddhism" වැනි කෘතීන් හරහා භාරතීය සමාජ පසුබිම තුළ කාන්තාව ලැබූ සමාජ විමුක්තිය පිළිබඳව කරුණු දක්වා ඇත. මීට අමතරව පූජ්‍ය මහාචාර්ය ධම්මවිහාරී හිමියන් සහ මහාචාර්ය කේ. එන්. ජයතිලක වැනි විද්වතුන්ගේ ලිපි ලේඛන මඟින් බෞද්ධ ඥානමීමංසාව සහ සදාචාරය තුළ ස්ත්‍රී-පුරුෂ භේදයක් නොමැති බව පෙන්වා දී තිබේ.

කෙසේ වෙතත් ඉහත සඳහන් කළ බොහෝ පර්යේෂණ සහ ග්‍රන්ථ මඟින් ථේරීගාථා සාහිත්‍යය ඓතිහාසික, සාහිත්‍යමය හෝ සමාජ විද්‍යාත්මක දෘෂ්ටිකෝණයකින් විග්‍රහ කිරීමට වැඩි නැඹුරුවක් දක්වා ඇත. බොහෝ විට එම අධ්‍යයනයන් කාන්තාවගේ සමාජ විමුක්තිය පිළිබඳව පමණක් අවධානය යොමු කර තිබේ. නමුත් බෞද්ධ දර්ශනයේ මූලික ඉගැන්වීමක් වන **'අනාත්ම'** සංකල්පය සහ චිත්ත සන්තානයේ ක්‍රියාකාරිත්වය පදනම් කරගනිමින්, ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය යනු හුදු සම්මුතියක් පමණක් බවත්, එය පරම සත්‍යයක් නොවන බවත් දාර්ශනිකව විශ්ලේෂණය කළ අවස්ථා සාපේක්ෂව විරල වේ. ප්‍රඥාව අවදි කිරීමට ස්ත්‍රීත්වය කිසිසේත් බාධා නොවන බව සෝමා තෙරණියගේ ප්‍රකාශයන්ගෙන් තහවුරු වන ආකාරය දාර්ශනික තලයක සිට විමර්ශනය කළ යුතු පර්යේෂණ අවකාශයක් තවමත් පවතී.

එබැවින් පෙර පර්යේෂණවල පවතින එම ශාස්ත්‍රීය හිඩැස පිරවීම මෙම අධ්‍යයනයේ මූලික පරමාර්ථයකි.

ඒ අනුව ථේරීගාථා සාහිත්‍යය හුදෙක් කාන්තා දුක්ඛිත ජීවිතය සහ ඉන් මිදීම පිළිබඳ කතාන්දරයක් ලෙස පමණක් නොසලකා එය කාන්තාවගේ පූර්ණ ආත්මීය විමුක්තිය තහවුරු කරන ගැඹුරු දාර්ශනික ප්‍රකාශනයක් ලෙස විමර්ශනය කිරීම මෙම පර්යේෂණය ඔස්සේ සිදු කෙරේ. එමගින් නූතන සමාජයේ පවතින ලිංගික අසමානතා පිළිබඳ ගැටලුවලට බෞද්ධ දාර්ශනික පිළිතුරක් සපයා දීම අපේක්ෂා කෙරේ.

3. පර්යේෂණ ගැටලුව

පූර්ව බෞද්ධ භාරතීය සමාජය තුළ කාන්තාවට හිමිව තිබූ පහත් සමාජ තත්ත්වය සහ ඇයට ආගමික නිදහස අහිමි වීම පිළිබඳව මේ වන විට බොහෝ ඓතිහාසික සහ සමාජ විද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයන් සිදු කර ඇත. එසේම බුදුදහම මගින් කාන්තාවට ලබා දුන් සමාජීය විමුක්තිය පිළිබඳව ද විවිධ පර්යේෂණ සිදු වී තිබේ. නමුත් ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය යනු හුදෙක් සමාජ සම්මුතියක් පමණක් බවත් පරමාර්ථ සත්‍යය තුළ එනම් ආධ්‍යාත්මික විමුක්තිය සාක්ෂාත් කරගැනීමේදී ස්ත්‍රීත්වය හෝ පුරුෂත්වය කිසිදු බාධාවක් නොවන බවත් බෞද්ධ දර්ශනය තුළින් විග්‍රහ කෙරෙන්නේ කෙසේද යන්න දාර්ශනිකව අධ්‍යයනය කර ඇත්තේ ඉතා අල්ප වශයෙනි.

විශේෂයෙන්ම ත්‍රිපිටකයේ ඛුද්දක නිකායට අයත් **'ථේරීගාථා'** යනු හුදෙක් දුකට පත් කාන්තාවන්ගේ ශෝකාලාපයක් හෝ ඔවුන් ඉන් මිදීම පිළිබඳ කතාන්දරයක් පමණක් නොවේ. එය බෞද්ධ අනාත්ම වාදය පදනම් කරගනිමින් ස්ත්‍රී-පුරුෂ භේදය ඉක්මවා ගිය පූර්ණ බුද්ධිමය හා ආත්මීය විමුක්තිය ප්‍රායෝගිකව සනාථ කරන ගැඹුරු දාර්ශනික ප්‍රකාශනයකි. එහිදී සෝමා තෙරණිය වැනි රහත් භික්ෂුණීන් වහන්සේලා මාරයාට ලබා දෙන පිළිතුරු හරහා ප්‍රඥාව අවදි කිරීමට භෞතික ශරීරයේ ලිංගිකත්වය කිසිසේත්ම අදාළ නොවන බව පැහැදිලිව ප්‍රකාශ වේ.

එබැවින් මෙම පර්යේෂණය මගින් ආමන්ත්‍රණය කරනු ලබන ප්‍රධාන පර්යේෂණ ගැටලුව වන්නේ "බෞද්ධ දර්ශනයේ එන අනාත්ම ලක්ෂණය සහ පරමාර්ථ සත්‍යය පදනම් කරගනිමින් ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය පිළිබඳ ආකල්ප විග්‍රහ වන්නේ කෙසේද සහ ථේරීගාථා සාහිත්‍යය ඇසුරින් කාන්තාවගේ පූර්ණ ආත්මීය විමුක්තිය දාර්ශනිකව තහවුරු කෙරෙන්නේ කෙසේද?" යන්නයි.

මෙම ප්‍රධාන ගැටලුවට සමගාමීව බෞද්ධ ඥානමීමංසාවට අනුව බුද්ධිය සහ ප්‍රඥාව ළඟා කරගැනීමේදී ලිංගිකත්වය බලපෑමක් ඇති කරන්නේද? යන්න සහ ථේරීගාථාවල අන්තර්ගත දාර්ශනික පසුබිම නූතන ස්ත්‍රීවාදී ගැටලුවලට සහ කාන්තා අනන්‍යතා අර්බුදයන්ට කෙසේ පිළිතුරු සපයන්නේද? යන උප ගැටලු ද මෙම අධ්‍යයනය හරහා විමර්ශනය කිරීමට බලාපොරොත්තු වේ. මේ හරහා බෞද්ධ දර්ශනය තුළ ස්ත්‍රීත්වය පිළිබඳව පවතින ගැඹුරු දාර්ශනික මානයන් නිරාවරණය කරමින් එකී පර්යේෂණ ගැටලුවට සාධනීය විසඳුමක් සෙවීම අපේක්ෂා කෙරේ.

4. පර්යේෂණ අරමුණු

ඕනෑම ශාස්ත්‍රීය පර්යේෂණයක සාර්ථකත්වය සහ දිශානතිය රඳා පවතින්නේ එහි අරමුණු කෙතරම් පැහැදිලිව සහ නිරවුල්ව අර්ථ දක්වා ඇත්ද යන්න මතය. මෙම පර්යේෂණයේ සමස්ත ක්‍රියාවලිය මෙහෙයවනු ලබන්නේ පහත දැක්වෙන ප්‍රධාන සහ උප අරමුණු පදනම් කරගනිමිනි. පූර්ව භාරතීය සමාජයේ කාන්තාවට අහිමි කර තිබූ ආගමික සහ දාර්ශනික විමුක්තිය බුදුදහම හරහා ඇයට යළිදු කෙසේ හිමිවූයේද යන්න ශාස්ත්‍රීයව විමර්ශනය කිරීම මෙහි මූලික අපේක්ෂාවයි.

ප්‍රධාන අරමුණ

බෞද්ධ දර්ශනය තුළ ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය හුදු සම්මුතියක් පමණක් බව පෙන්වා දෙමින් එය ඉක්මවා ගිය පූර්ණ ආධ්‍යාත්මික සමානාත්මතාවක් ගොඩනැගෙන ආකාරය අධ්‍යයනය කිරීම සහ ත්‍රිපිටකගත **'ථේරීගාථා'** සාහිත්‍යය ඇසුරින් කාන්තාවගේ පූර්ණ ආත්මීය විමුක්තියේ දාර්ශනික පදනම ගැඹුරින් විශ්ලේෂණය කිරීම මෙම පර්යේෂණයේ ප්‍රධාන අරමුණ වේ.

උප අරමුණු

- **අනාත්ම ලක්ෂණය සහ ලිංගිකත්වය විමර්ශනය කිරීම**: බෞද්ධ දර්ශනයේ එන මූලික ඉගැන්වීමක් වන **'අනාත්ම'** සංකල්පයට අනුව පුද්ගල අනන්‍යතාවය සහ ස්ත්‍රී-පුරුෂ භාවය යනු පරමාර්ථ සත්‍යයක් නොව නාම-රූප ධර්මයන්ගේ තාවකාලික සංකලනයක් මත ගොඩනැගුණු සම්මුතියක් පමණක් බව දාර්ශනිකව තහවුරු කිරීම.
- **ප්‍රඥාව සහ ස්ත්‍රීත්වය අතර සබැඳියාව අධ්‍යයනය කිරීම**: ථේරීගාථා පාලියේ එන සෝමා තෙරණිය වැනි රහත් භික්ෂුණීන්ගේ ප්‍රකාශනයන් සහ මාරයා සමඟ ඇතිවන සංවාද විශ්ලේෂණය කරමින් උත්තරීතර ප්‍රඥාව අවදි කිරීම සඳහා කාන්තා භෞතික ශරීරය හෝ ස්ත්‍රීත්වය කිසිදු බාධාවක් නොවන බව සනාථ කිරීම.
- **නූතන සමාජ ගැටලු සමඟ තුලනය කිරීම**: ථේරීගාථාවන්හි අන්තර්ගත කාන්තා අත්දැකීම් සහ ආත්මීය විමුක්තිය පිළිබඳ දාර්ශනික පසුබිම, නූතන ස්ත්‍රීවාදී කතිකාවන් සහ වර්තමාන සමාජය තුළ කාන්තාව මුහුණ දෙන අනන්‍යතා අර්බුදයන්ට ධනාත්මකව පිළිතුරු සපයන්නේ කෙසේද යන්න විමර්ශනය කිරීම.

මෙම අරමුණු ඔස්සේ පර්යේෂණය මෙහෙයවීමෙන්, බුදුදහම යනු පුරුෂ මූලික ආගමික රාමු බිඳ දමමින් කාන්තාවට පූර්ණ ආත්මීය හා බුද්ධිමය නිදහස තහවුරු කළ දර්ශනයක් බව ශාස්ත්‍රීයව ඔප්පු කිරීම අපේක්ෂා කෙරේ.

5. පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

මෙම පර්යේෂණය මූලික වශයෙන් ගුණාත්මක පර්යේෂණ ක්‍රමවේදයක් මත පදනම් වූ පුස්තකාල හා සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර ආශ්‍රිත අධ්‍යයනයකි. පර්යේෂණ ගැටලුවට අදාළව බෞද්ධ දාර්ශනික සංකල්ප සහ කාන්තා විමුක්තිය පිළිබඳව විමර්ශනය කිරීම සඳහා ප්‍රාථමික සහ ද්විතීයික යන මූලාශ්‍රය ද්විත්වයම මෙහිදී භාවිත කෙරේ.

මෙහි ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය ලෙස ත්‍රිපිටකයේ ඛුද්දක නිකායට අයත් **'ථේරීගාථා පාළිය'** මූලික වශයෙන්ම අධ්‍යයනයට ලක් කරනු ලබයි. ඊට අමතරව ථේරීගාථාවන්හි අන්තර්ගත දාර්ශනික හා ඓතිහාසික පසුබිම වඩාත් ගැඹුරින් වටහා ගැනීම සඳහා ආචාර්ය ධර්මපාල හිමියන් විසින් රචිත එහි අටුවාව වන **'පරමත්ථදීපනී'** ග්‍රන්ථය ද ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රයක් ලෙස යොදා ගැනේ. එසේම බෞද්ධ අනාත්ම සංකල්පය සහ ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය පිළිබඳ කරුණු තහවුරු කර ගැනීම සඳහා සංයුත්ත නිකායේ භික්ඛුනී සංයුත්තය වැනි වෙනත් ත්‍රිපිටක මූලාශ්‍ර ද අවශ්‍යතාවය අනුව පරිශීලනය කරනු ලැබේ.

ද්විතීයික මූලාශ්‍ර ලෙස බෞද්ධ දර්ශනය, බෞද්ධ ඥානමීමංසාව, සමාජ විද්‍යාව සහ ස්ත්‍රීවාදය යන විෂය ක්ෂේත්‍රයන්ට අදාළව දෙස් විදෙස් විද්වතුන් විසින් රචිත ශාස්ත්‍රීය ග්‍රන්ථ, පර්යේෂණ පත්‍රිකා, සඟරා ලිපි සහ ශාස්ත්‍රීය අන්තර්ජාල මූලාශ්‍රය පුළුල් ලෙස භාවිත කෙරේ. විශේෂයෙන්ම නූතන ස්ත්‍රීවාදී කතිකාවන් සහ බෞද්ධ දාර්ශනික ආකල්ප සමගාමීව විමර්ශනය කෙරෙන කෘතීන් කෙරෙහි මෙහිදී විශේෂ අවධානයක් යොමු කෙරේ.

රැස් කරගන්නා ලද දත්ත සහ තොරතුරු විස්තරාත්මක සහ දාර්ශනික විශ්ලේෂණ ක්‍රමවේදයක් ඔස්සේ තර්කානුකූලව ගොනු කිරීම පර්යේෂණයේදී සිදු වේ. ථේරීගාථාවල එන ගාථා පාඨයන් හුදෙක් සාහිත්‍යමය කෝණයකින් පමණක් නොව බෞද්ධ අනාත්ම වාදය සහ පරමාර්ථ සත්‍යය යන ගැඹුරු දාර්ශනික පදනමක පිහිටා විශ්ලේෂණය කිරීම මෙම පර්යේෂණ ක්‍රමවේදයේ සුවිශේෂී ලක්ෂණයකි. මෙමගින් පර්යේෂණ ගැටලුවට වඩාත් නිරවුල් සහ සාධනීය පිළිතුරක් ගොඩනැගීම අපේක්ෂා කෙරේ.

6. ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡාව

බෞද්ධ දර්ශනය තුළ ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය සහ කාන්තාවගේ ආත්මීය විමුක්තිය පිළිබඳව ථේරීගාථා පාළිය පදනම් කරගනිමින් සිදුකරන ලද මෙම දාර්ශනික අධ්‍යයනයේ ප්‍රතිඵල සහ ඒ හා බැඳුණු පුළුල් සාකච්ඡාව මෙම පරිච්ඡේදය හරහා ඉදිරිපත් කෙරේ. පූර්ව බෞද්ධ භාරතීය සමාජය යනු දැඩි බ්‍රාහ්මණික මතවාද සහ පුරුෂාධිපත්‍යය මත පදනම් වූ ව්‍යුහයකි (Horner, 1930, p.15) . එකල සමාජයේ ස්ත්‍රියකගේ උපරිම අපේක්ෂාව වූයේ යහපත් පුරුෂයෙකුට දාව දරුවන් බිහි කිරීම සහ ගෘහස්ථ යුතුකම් ඉටු කිරීම පමණි.

මනුස්මෘතිය වැනි ග්‍රන්ථ මඟින් ස්ත්‍රියට කිසිදු ආගමික හෝ අධ්‍යාත්මික නිදහසක් හිමි නොවන බවත් ඇය නිරන්තරයෙන්ම පියා, ස්වාමිපුරුෂයා හෝ පුත්‍රයාගේ යටතේ ජීවත් විය යුතු බවත් අවධාරණය කර තිබුණි (දේවරාජ, 1994, පි. 14). එවන් අතිශය පීඩාකාරී සමාජ හා සංස්කෘතික පසුබිමක් තුළ ක්‍රිස්තු පූර්ව හයවන සියවසේදී බුදුදහම පහළ වීමත් සමඟ කාන්තාවට හිමි වූ ආධ්‍යාත්මික නිදහස හුදෙක් ආගමික ප්‍රතිසංස්කරණයක් පමණක් නොව එය මානව චින්තනය තුළ සිදු වූ අතිමහත් දාර්ශනික විප්ලවයකි. මෙම පර්යේෂණයේ මූලික ප්‍රතිඵලයක් ලෙස හඳුනාගත හැකි වූයේ බුදුදහම කාන්තාවගේ සමාජ තත්ත්වය නඟාසිටුවීම සඳහා සටන් කළාට වඩා ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය යනු හුදෙක් භෞතික මෙන්ම මනෝවිද්‍යාත්මක මායාවක් බව දාර්ශනිකව ඔප්පු කිරීම හරහා ඇයට පූර්ණ ආත්මීය විමුක්තිය සලසා දුන් බවයි.

බෞද්ධ දර්ශනයේ හදවත බඳු වූ අනාත්ම ලක්ෂණය සහ පංචස්කන්ධ විග්‍රහය ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය විශ්ලේෂණය කිරීමේදී අතිශය වැදගත් වේ (ජයතිලක, 1963: පි. 210). සාමාන්‍ය ලෝක ව්‍යවහාරයේදී එනම් සම්මුති සත්‍යයේදී ස්ත්‍රිය සහ පුරුෂයා ලෙස ප්‍රභේදයන් පැවතිය ද පරමාර්ථ සත්‍යය හෙවත් යථාභූත ඥානයට අනුව එහි ස්ත්‍රියක හෝ පුරුෂයෙකු ලෙස සදාකාලිකව පවතින ආත්මයක් (Soul / Essence) විද්‍යාමාන නොවේ. මිනිසා යනු රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර සහ විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධයන්ගේ තාවකාලික එකතුවක් පමණක් වන අතර මෙම කිසිදු ස්කන්ධයක් තුළ ස්ත්‍රීත්වයක් හෝ පුරුෂත්වයක් ගැබ් වී නොමැත (ධම්මවිහාරී හිමි, 2000: පි. 45). ලිංගිකත්වය යනු හුදෙක් රූප ස්කන්ධයේ භෞතික විද්‍යාත්මක සැකැස්මක් සහ ඊට අනුකූලව සමාජය විසින් ගොඩනඟන ලද මනෝවිද්‍යාත්මක සහ සංස්කෘතික ලේබලයක් පමණි. මෙම දාර්ශනික පදනම මත පිහිටා බැලීමේදී බෞද්ධ දර්ශනය ස්ත්‍රී-පුරුෂ භාවය සලකනු ලබන්නේ නිර්වාණාවබෝධයට කිසිසේත්ම අදාළ නොවන අතුරු සාධකයක් ලෙසිනි. මෙම යථාර්ථය පසක් කරගත් භික්ෂුණීන් වහන්සේලා සිය ආධ්‍යාත්මික විමුක්තිය ප්‍රකාශ කළ ආකාරය ථේරීගාථා සාහිත්‍යය පුරාවටම දැකගත හැක. මෙම අධ්‍යයනයේදී අනාවරණය වූ ප්‍රධානතම දාර්ශනික සත්‍යයක් වන්නේ කාන්තාවට පරම විමුක්තිය ළඟා කරගැනීමට ඇගේ ස්ත්‍රී භෞතික ශරීරය කිසිදු බාධාවක් නොවන බව බෞද්ධ ඥානමීමංසාව විසින් මනාව තහවුරු කර ඇති බවයි.

ථේරීගාථා පාලියේ අන්තර්ගත සෝමා තෙරණියගේ කතා පුවත සහ ඇය මාරයා සමඟ සිදුකරන සංවාදය මෙම දාර්ශනික යථාර්ථය මැනවින් නිරූපණය කරන කැඩපතක් බඳුය. සෝමා තෙරණිය භාවනායෝගීව වැඩසිටින මොහොතක ඇගේ චිත්ත ඒකාග්‍රතාවය බිඳ දැමීමේ අරමුණින් පැමිණෙන මාරයා ප්‍රකාශ කරන්නේ "යම් උතුම් වූ ප්‍රඥාවකින් ඉසිවරුන් විසින් පැමිණිය යුතු වූ ඍෂි භාවයක් ඇත්ද, ඇඟිලි දෙකක පමණ නුවණක් ඇති ස්ත්‍රී භාවය විසින් එයට පැමිණිය නොහැක" යනුවෙනි (සිරි ධම්මානන්ද හිමි, 2005, පි. 89). මෙහිදී මාරයා විසින් නියෝජනය කරනු ලබන්නේ එකල සමාජයේ මුල්බැසගෙන තිබූ දැඩි පුරුෂ මූලික ආකල්පයයි.

"ඇඟිලි දෙකක නුවණ" යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ සහල් ඇටයක් තම්බා ගැනීමේදී එය නිසි පරිදි ඉදී ඇත්දැයි ඇඟිලි දෙකෙන් මිරිකා බැලීමට පමණක් සීමා වූ ස්ත්‍රියගේ ගෘහස්ථ කාර්යභාරය සහ ඇගේ ඥාන මණ්ඩලයේ සීමිත බවයි. එහෙත් සෝමා තෙරණිය මාරයාට ලබා දෙන පිළිතුර සමස්ත ලෝක දාර්ශනික ඉතිහාසයේම කාන්තා විමුක්තිය වෙනුවෙන් නැගුණු ප්‍රබලතම හඬ ලෙස හැඳින්විය හැක. ඇය ප්‍රකාශ කරන්නේ "සිත මනාව සමාධිගත වී ඇති කල්හි ගැඹුරු වූ ධර්මය මැනවින් දකිනා කල්හි ස්ත්‍රී භාවය කුමක් කරන්නේද?" යනුවෙනි (ශාසනරතන හිමි, 1999: පි. 60). මෙම ප්‍රකාශනය හරහා සෝමා තෙරණිය අවධාරණය කරන්නේ ප්‍රඥාව සහ චිත්ත විමුක්තිය යනු ලිංගිකත්වයෙන් සම්පූර්ණයෙන්ම වියුක්ත වූ මානසික තත්ත්වයක් බවයි. ප්‍රඥාව අවදි කිරීමට අවශ්‍ය වන්නේ සතර සතිපට්ඨානය වැඩීම සහ චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීම මිස භෞතික ශරීරයේ ස්වභාවය නොවන බව මෙම අධ්‍යයනයෙන් තහවුරු වන ප්‍රබලතම ප්‍රතිඵලයකි.

එපමණක් නොව ථේරීගාථාවන්හි එන විවිධ භික්ෂුණීන්ගේ උදාන වාක්‍යයන් විශ්ලේෂණය කිරීමේදී පැහැදිලි වන්නේ ඔවුන් සමාජයේ විවිධ ස්ථරයන් නියෝජනය කළ කාන්තාවන් බවයි. මුත්තා තෙරණිය වැනි කාන්තාවන්ගේ ගාථාවන් තුළින් පෙනී යන්නේ එකල ගෘහස්ථ ජීවිතය කාන්තාවකට කෙතරම් පීඩාකාරී සිරගෙයක් වූවාද යන්නයි. මුත්තා තෙරණිය සිය විමුක්තිය ප්‍රකාශ කරන්නේ වංගෙඩිය, මෝල්ගහ සහ කුදු වූ ස්වාමිපුරුෂයාගෙන් නිදහස් වීම යන කරුණු පදනම් කරගනිමිනි. මෙහිදී ඇය ලෞකික වශයෙන් ගෘහස්ථ පීඩනයෙන් ලැබූ නිදහස ලෝකෝත්තර වශයෙන් ලබන කෙලෙසුන්ගෙන් මිදීමේ නිදහස සමඟ අපූරුවට සමපාත කර ඇත. මෙය හුදෙක් ගෘහස්ථ ප්‍රචණ්ඩත්වයෙන් මිදීමක් පමණක් නොව පුරුෂාධිපත්‍යය විසින් ගොඩනගන ලද සාමාජීය බැඳීම් සහ සංසාරික බැඳීම් එකවර සිඳ දැමීමක් ලෙස දාර්ශනිකව අර්ථකථනය කළ හැක. පීඩාකාරී සමාජ වටපිටාවක් තුළ කාන්තාවකට නිදහසේ හුස්ම ගත හැකි තමාගේම බුද්ධිමය වර්ධනයක් කෙරෙහි අවධානය යොමු කළ හැකි එකම ආරක්ෂිත කලාපය බවට බෞද්ධ භික්ෂුණී ශාසනය පත් වූ බව මෙම කරුණු විමර්ශනය කිරීමේදී පැහැදිලි වන තවත් ප්‍රතිඵලයකි.

බෞද්ධ දර්ශනය තුළින් කාන්තාවට ලබා දුන් ආත්මීය විමුක්තියේ තවත් සුවිශේෂී මානයක් වන්නේ කාන්තාවගේ චිත්තවේගීය සංවේදීභාවය ඇගේ දුර්වලතාවයක් ලෙස නොසලකා එයම ඇගේ ප්‍රඥාව අවදි කිරීමේ උත්ප්‍රේරකයක් ලෙස භාවිත කිරීමට බුදුදහම මඟ පෙන්වා තිබීමයි. කිසාගෝතමී සහ පටාචාරා වැනි චරිත මීට කදිම නිදසුන් සපයයි. සාම්ප්‍රදායික සමාජය තුළ මාතෘත්වය යනු කාන්තාවකගේ උත්තරීතරම භූමිකාව ලෙස සැලකූ අතර දරුවන් අහිමි වීම යනු ඇයට කිසිසේත්ම දරාගත නොහැකි ඇගේ සමස්ත අනන්‍යතාවයම බිඳවැටෙන ඛේදවාචකයකි. කිසාගෝතමිය සිය මළ දරුවා දෝතින් ගෙන බෙහෙත් සොයා යෑමත් පටාචාරාව සිය ස්වාමියා දරුවන් දෙදෙනා සහ පවුලේ සියලු දෙනා අහිමි වී උමතු තත්ත්වයට පත්වීමත් නිරූපණය කරන්නේ සංසාරික බැඳීම් සහ රාගය මත පදනම් වූ ලෝක ස්වභාවයේ ඇති බිහිසුණු බවයි.

එහෙත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔවුන්ගේ මෙම අතිශය සංවේදී සහ කම්පනකාරී අවස්ථාව කළමනාකරණය කළේ බටහිර මනෝවිද්‍යාවේ එන සාමාන්‍ය ශෝක චිකිත්සාවකින් පමණක් නොවේ. බුදුන් වහන්සේ ඔවුන්ට **'අනිත්‍ය'** සහ **'දුක්ඛ'** යන විශ්වීය දාර්ශනික ධර්මතාවයන් ප්‍රායෝගිකව පසක් කර ගැනීමට සැලැස්වූහ. කිසාගෝතමියට අබ ඇටයක් සෙවීමට යැවීම හරහා මරණය යනු තම පෞද්ගලික අත්දැකීමක් පමණක් නොව සමස්ත ලෝකයටම පොදු වූ ධර්මතාවයක් බව අවබෝධ කරවූ අතර පටාචාරාවට සිය පියවි සිහිය ලබා දී ඇයගේ ශෝකය ප්‍රඥාව බවට පරිවර්තනය කිරීමට මඟ පෙන්වූහ. මෙහි ප්‍රතිඵලය වූයේ හුදෙක් ශෝකය නිවීම පමණක් නොව, ඔවුන් දෙදෙනාම සියලු කෙලෙසුන් නසා රහත් භාවයට පත්වීමයි. එබැවින් ථේරීගාථා ඇසුරින් අනාවරණය වන ප්‍රබලතම සාක්ෂියක් වන්නේ කාන්තා මනසේ පවතින ගැඹුරු චිත්තවේගීය ශක්තිය නිවැරදි දාර්ශනික මඟපෙන්වීමක් යටතේ උත්තරීතර ප්‍රඥාව බවට පරිවර්තනය කළ හැකි බවයි. මෙය නූතන මනෝවිද්‍යාත්මක උපදේශන ක්‍රමවේදයන්ට පවා ලබා ගතහැකි අතිමහත් දාර්ශනික ආදර්ශයකි.

මෙම පර්යේෂණයේදී නූතන ස්ත්‍රීවාදී කතිකාවන් සහ ථේරීගාථාවන්හි එන බෞද්ධ ස්ත්‍රී විමුක්ති සංකල්පය අතර තුලනාත්මක විග්‍රහයක් ද සිදු කරන ලදී. නූතන ස්ත්‍රීවාදය බටහිර ලෝකය තුළ පැනනඟින්නේ දහනව වන සහ විසිවන සියවස්වලදීය. ඔවුන් මූලික වශයෙන් සටන් කළේ දේශපාලන අයිතිවාසිකම්, ඡන්ද බලය, සමාන වැටුප් සහ අධ්‍යාපන අයිතිය වැනි ලෞකික සහ භෞතික සාධක මත පදනම් වූ සමානාත්මතාවක් වෙනුවෙනි. එනම් නූතන ස්ත්‍රීවාදය ක්‍රියාත්මක වන්නේ සම්මුති සත්‍යයේ රාමුව තුළය. එහෙත් මීට වසර දෙදහස් පන්සියයකට පෙර බුදුදහම ස්ත්‍රීවාදය පිළිබඳ ඊට වඩා බොහෝ ගැඹුරු සහ පාරභෞතික ප්‍රවේශයක් ඉදිරිපත් කළේය (Sponberg, 1992: P. 18). බෞද්ධ දර්ශනය කාන්තාවන්ට පුරුෂයන් සමඟ තරග කිරීමට හෝ පුරුෂ භූමිකාවන් අනුකරණය කිරීමට අනුබල දුන්නේ නැත. ඒ වෙනුවට එය සිදු කළේ ස්ත්‍රී-පුරුෂ භේදය මත පදනම් වූ සමස්ත ආයතනික සහ සංකල්පීය ව්‍යුහයම ශූන්‍යත්වයට පත් කිරීමයි. කාන්තාවකට පිරිමියෙකුට මෙන් සමාජයේ සියලු වරප්‍රසාද භුක්ති විඳීමට හැකි වුවද ඇය ජරා, ව්‍යාධි, මරණ යන සංසාරික දුකෙන් මිදෙන්නේ නැත. එබැවින් බෞද්ධ දර්ශනය තුළින් ලබා දුන් විමුක්තිය යනු හුදු සමාජ සාධාරණත්වයෙන් ඔබ්බට ගිය ආත්මීය හා පාරභෞතික විමුක්තියකි. භික්ෂුණී ශාසනය තුළ පැවති අෂ්ට ගරු ධර්ම වැනි විනය නීති පෙන්වා දෙමින් ඇතැම් විචාරකයන් බුදුදහම තුළ ද පුරුෂ මූලිකත්වයක් පවතින බවට තර්ක කළ ද පර්යේෂණාත්මකව සනාථ වන කරුණ වන්නේ එම විනය නීති එකල පැවති සාමාජීය සහ ආයතනික කළමනාකරණය උදෙසා පනවන ලද ඒවා මිස කාන්තාවගේ ඥාන මාර්ගයට හෝ නිර්වාණාවබෝධයට පනවන ලද බාධාවන් නොවන බවයි.

ථේරීගාථා සාහිත්‍යය තවත් අතකින් වැදගත් වන්නේ එය ලෝක ඉතිහාසය තුළ කාන්තාවන් විසින් රචිත පැරණිතම සහ ප්‍රාමාණිකම සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයක් වන බැවිනි.

(Murcott, 1991: p. 18). එය හුදෙක් කවි එකතුවක් නොව ජීවිතයේ යථාර්ථය සියුම්ව ස්පර්ශ කළ පටිච්චසමුප්පාද න්‍යාය සහ චතුරාර්ය සත්‍යය තම ස්වකීය අත්දැකීම් බවට පත්කරගත් උත්තරීතර බුද්ධිමතුන්ගේ ආත්ම ප්‍රකාශනයකි. ඉසුරුමත් සිටු මැඳුරුවල සිටි අග මෙහෙසියන්ගේ සිට වීදිවල සැරිසැරූ ගණිකාවන් සහ අන්ත අසරණ වූ කම්කරු ස්ත්‍රීන් දක්වා සියලු සමාජ තරාතිරම්වල කාන්තාවන් කිසිදු පන්ති භේදයකින් තොරව එකම සසුනක පැවිදි වී පරම විමුක්තිය ලැබීමෙන් ගම්‍ය වන්නේ බෞද්ධ දර්ශනය කෙතරම් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ සාධාරණ ක්‍රමවේදයක් අනුගමනය කළේද යන්නයි. විමලා, අම්බපාලි වැනි ගණිකා වෘත්තියේ නියැළුණු කාන්තාවන් පවා සමාජයේ අපවාදයන්ගෙන් මිදී භාවනානුයෝගීව තම සිත දමනය කරගෙන රහත් භාවයට පත්වීම තුළින් සනාථ වන්නේ පුද්ගලයෙකුගේ අතීතය හෝ භෞතික ශරීරයේ ක්‍රියාකාරිත්වය ඔහුගේ හෝ ඇයගේ ආධ්‍යාත්මික පරිණාමයට කිසිදු බාධාවක් නොවන බවයි. කාන්තාවකගේ රූපය සහ සිරුර හුදෙක් රාගය ඉපදවීමේ වස්තුවක් ලෙස පමණක් අර්ථ දැක්වූ සමාජයක එම සිරුරම අසුභානුස්සතිය වැඩීමට සහ අනිත්‍ය මෙනෙහි කිරීමට යොදාගත් ථේරිවරු බෞද්ධ දර්ශනයේ අද්විතීය බව මැනවින් ප්‍රකට කළහ. අම්බපාලි ථේරියගේ ගාථාවන්හි තම යොවුන් වියේ පැවති රූපශ්‍රීය සහ මහලු වියේදී සිරුරට සිදුව ඇති අනිත්‍ය ස්වභාවය පිළිබඳ කරන සංසන්දනය නූතන ලෝකයේ කාන්තාවන් මුහුණ දෙන රූපය පිළිබඳ මානසික අර්බුදයන්ට කදිම දාර්ශනික පිළිතුරකි. නූතන සමාජය විසින් රූපලාවණ්‍ය සහ බාහිර පෙනුම මත කාන්තාවගේ වටිනාකම තීරණය කරනු ලබන වටපිටාවක ථේරීගාථා පෙන්වා දෙන්නේ සැබෑ සුන්දරත්වය සහ ශක්තිය පවතින්නේ අභ්‍යන්තර චිත්ත පාරිශුද්ධිය සහ ප්‍රඥාව තුළ බවයි.

සමස්තයක් ලෙස මෙම පර්යේෂණයේ සාකච්ඡාව හරහා ගොඩනැගෙන ප්‍රධානතම නිගමනය සහ ප්‍රතිඵලය වන්නේ බෞද්ධ දර්ශනය කාන්තාව දෙස බැලුවේ හුදෙක් අනුකම්පාවෙන් හෝ සානුකම්පිත කෝණයකින් නොව පූර්ණ සමානාත්මතාවයෙන් සහ ප්‍රායෝගික ඥානමීමංසාත්මක පදනමකින් බවයි. ථේරීගාථාව යනු එම දාර්ශනික සත්‍යයේ ප්‍රායෝගික සාක්ෂියයි. ස්ත්‍රී-පුරුෂ භාවය යනු සංසාරික ගමනේදී කර්මානුරූපව වෙනස් වන තාවකාලික වාසස්ථානයක් පමණක් වන අතර සිත සහ ප්‍රඥාව යනු කුල, මල, ලිංග භේදවලින් තොර වූ විශ්වීය ධර්මතාවයකි. බුදුදහම මඟින් කාන්තාවට ලබා දුන් ආත්මීය විමුක්තිය යනු ලෞකික සමාජයේ නීතිරීති වෙනස් කිරීමෙන් ඔබ්බට ගොස් ඇගේ මනස තුළ මුල්බැසගෙන තිබූ හීනමානය, බිය සහ පරාධීනත්වය සහමුලින්ම උපුටා දමමින් ඇයව සම්මා සම්බුදුවරයෙකුට සමාන ආධ්‍යාත්මික තලයකට ඔසවා තැබීමකි. එබැවින් ථේරීගාථා ඇසුරින් සිදු කළ මෙම දාර්ශනික අධ්‍යයනය මඟින් නිසැකවම තහවුරු වන්නේ බෞද්ධ දර්ශනය යනු කාලය සහ අවකාශය ඉක්මවා ගිය නූතන ස්ත්‍රීවාදී සහ සමාජ සාධාරණත්ව කතිකාවන්ට පවා ගැඹුරු ඥානවිද්‍යාත්මක පදනමක් සැපයිය හැකි ලෝකයේ ප්‍රථම සහ ප්‍රබලතම කාන්තා විමුක්ති දර්ශනය බවයි.

මෙම සොයාගැනීම් වර්තමාන සමාජයේ පවතින ලිංගික අසමානතා, කාන්තා හිංසනය සහ අනන්‍යතා අර්බුද කළමනාකරණය කිරීම සඳහා ප්‍රායෝගික මෙන්ම මනෝවිද්‍යාත්මකව ද මහඟු පිටිවහලක් වනු නොඅනුමානය.

7. නිගමනය

මෙම පර්යේෂණය හරහා ගොඩනැගෙන ප්‍රධානතම නිගමනය වන්නේ බෞද්ධ දර්ශනය ස්ත්‍රී-පුරුෂ සමාජභාවය සලකනු ලබන්නේ භෞතික හා මනෝවිද්‍යාත්මක සාධක මත ගොඩනැගුණු හුදු සමාජ සම්මුතියක් ලෙස පමණක් බවයි. පූර්ව බෞද්ධ භාරතීය සමාජය විසින් ස්ත්‍රිය වෙත පනවා තිබූ දැඩි බ්‍රාහ්මණික සම්බාධක සහ පුරුෂාධිපත්‍යය බිඳ දමමින් බුදුදහම ඇයට පූර්ණ ආධ්‍යාත්මික හා බුද්ධිමය නිදහසක් හිමිකර දුන්නේය. එහිදී අනාත්ම ලක්ෂණය සහ පරමාර්ථ සත්‍යය පදනම් කරගනිමින් පුද්ගලයාගේ ආධ්‍යාත්මික විමුක්තිය හෙවත් නිර්වාණාවබෝධය උදෙසා භෞතික ශරීරයේ ස්ත්‍රීත්වය හෝ පුරුෂත්වය කිසිදු බාධාවක් නොවන බව දාර්ශනිකව තහවුරු කෙරේ. සෝමා තෙරණිය වැනි රහත් භික්ෂුණීන් වහන්සේලා මාරයාට ලබා දුන් පිළිතුරු තුළින් මැනවින් සනාථ වන්නේ උත්තරීතර ප්‍රඥාව අවදි කිරීම සඳහා ලිංගිකත්වය කිසිසේත්ම අදාළ නොවන බවත් පිරිසිදු චිත්ත සන්තානයකට ළඟා වීමට ඕනෑම අයෙකුට හැකියාව පවතින බවත්ය. ත්‍රිපිටකයේ ඛුද්දක නිකායට අයත් ථේරීගාථා සාහිත්‍යය යනු මෙම අද්විතීය දාර්ශනික සත්‍යයේ ජීවමාන ප්‍රායෝගික සාක්ෂියයි. එය හුදෙක් පීඩිත කාන්තාවන්ගේ ශෝකාලාපයක් නොව ලෝක ඉතිහාසයේ ප්‍රථම වරට කාන්තාවගේ පූර්ණ ආත්මීය විමුක්තිය සහ පෞරුෂත්ව වර්ධනය ලොවට හඬගා කියූ අග්‍රගන්‍ය දාර්ශනික ලේඛනයක් ලෙස හැඳින්විය හැක. ගෘහ ජීවිතයේ අසීමිත පීඩනයන්ගෙන් සමාජයේ ගැරහුම්වලින් සහ චිත්තවේගීය අර්බුදවලින් මිදුණු විවිධ සමාජ තරාතිරම් නියෝජනය කළ භික්ෂුණීන් වහන්සේලා තම මනස මනාව කළමනාකරණය කරගනිමින් සම්මා සම්බුදුවරයෙකුට සමාන ආධ්‍යාත්මික තලයකට පිවිසීම මෙහිදී අවධාරණය කෙරේ. කිසාගෝතමී, පටාචාරා, මුත්තා, අම්බපාලි වැනි චරිත හරහා කාන්තා මනසේ පවතින අපිරිමිත දරාගැනීමේ ශක්තිය සහ ප්‍රඥාවට ඇති නැඹුරුව මොනවට පැහැදිලි වේ.

අවසාන වශයෙන් බෞද්ධ දර්ශනය විසින් කාන්තාවට ලබා දුන් විමුක්තිය නූතන බටහිර ස්ත්‍රීවාදී ව්‍යාපාරයන් ඉල්ලා සිටින භෞතික සහ සමාජීය අයිතිවාසිකම්වලට වඩා බොහෝ සෙයින් ගැඹුරු වූවකි. එය කාන්තාවගේ මනස තුළ මුල්බැසගෙන පවතින හීනමානය සහ පරාධීනත්වය මුලිනුපුටා දමමින් ඇයව ස්වාධීන චින්තකයෙකු බවට පත් කරන පාරභෞතික ප්‍රවේශයකි. එබැවින් වර්තමාන සමාජය මුහුණ දෙන ලිංගික අසමානතා,

කාන්තා හිංසනය සහ අනන්‍යතා අර්බුද කළමනාකරණය කිරීම සඳහා ථේරීගාථාවල අන්තර්ගත මෙම බෞද්ධ දාර්ශනික ඉගැන්වීම් ප්‍රායෝගික මෙන්ම විශ්වීය මාර්ගෝපදේශයක් සපයන බව නොඅනුමානවම නිගමනය කළ හැක. බුදුදහම යනු සර්වකාලීන ස්ත්‍රී විමුක්ති දර්ශනයක් බව මෙම අධ්‍යයනය ඔස්සේ අවධාරණය කෙරේ.

8. ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය

ධර්මපාල හිමි, 2000. ***පරමත්ථදීපනී නම් වූ ථේරීගාථා අට්ඨකථා.*** කොළඹ: සංස්කෘතික කටයුතු දෙපාර්තමේන්තුව, ශ්‍රී ලංකා රජයේ ප්‍රකාශන.

ශාසනරතන හිමි, මොරටුවේ. (පරි.), 1999. ***ඛුද්දක නිකාය: ථේරීගාථා පාලි.*** පරම විඥානාර්ථ බෞද්ධ සංගමය: කොළඹ.

සිරි ධම්මානන්ද හිමි, බලංගොඩ. (පරි.), 2005. ***සංයුත්ත නිකාය (භික්ඛුනී සංයුත්තය).*** කොළඹ: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය.

ද්විතීයික මූලාශ්‍රය

ජයතිලක, කේ.එන්., 1963. ***බෞද්ධ ඥානමීමංසාව.*** කොළඹ: අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව.

දේවරාජ, එල්., 1994. ***බුදුසමය හා කාන්තාව.*** කොළඹ: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය.

ධම්මවිහාරී හිමි, ජේ., 2000. ***බෞද්ධ දර්ශනය සහ ස්ත්‍රී විමුක්තිය.*** මහරගම: ධම්මවිහාරී පදනම.

පසන්න හිමි, මාගම්මන., 2012. ***ථේරීගාථා විමර්ශනය: බෞද්ධ කාන්තා විමුක්තිය පිළිබඳ අධ්‍යයනයක්.*** කැලණිය: සරසවි ප්‍රකාශකයෝ.

Horner, I.B., 1930. ***Women Under Primitive Buddhism: Laywomen and Almswomen.*** London: George Routledge & Sons.

Murcott, S., 1991. ***The First Buddhist Women: Translations and Commentaries on the Therigatha.*** Berkeley: Parallax Press.

Rhys Davids, C.A.F., 1909. ***Psalms of the Early Buddhists: I. Psalms of the Sisters.*** London: Pali Text Society.

Sponberg, A., 1992. ***'Attitudes toward Women and the Feminine in Early Buddhism', in Cabezon, J.I. (ed.) Buddhism, Sexuality, and Gender.*** Albany: State University of New York Press, pp. 3-36.